

דבר הלכה לביהכ"ס אוהל נחמה

אינטרנט זילותא דשבת

פרשת השבוע שקראנו היום פותחת בשבת ומסיימת בשבת. הפרשה פותחת בשבת הארץ ומסיימת בשבת בראשית. בתחילה,

(ג) נִשַׁשׁ שְׁנַיִם תִּזְרַע שְׂדֶךְ וְנִשַׁשׁ שְׁנַיִם תִּזְמַר כְּרֶמֶךְ וְאַסְפֹּת אֶת תְּבוּאָתֶיהָ:

(ד) וּבִשְׁנֵה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן יִהְיֶה לְאַרְץ שַׁבַּת לֵה', שְׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכְרֶמֶךְ לֹא תִזְמַר:
ובסיום,

(ב) אֶת שַׁבְּתֵי תִשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשֵׁי תִירָאוּ אֲנִי ה':

הקשר בין שביעית לשבת בולט לכל מעין.

שניהם באים במחזור של שבע,

שניהם קרויים שבת לה',

בשניהם חייב האדם לחדול מחלק מעיסוקיו.

אך חכמים הדגישו עוד נושא, גם בשביעית וגם בשבת. מעבר לדינים הפרטניים הקשורים לשבת בראשית ולשבת הארץ, נקרא האדם להתנהג בהתאם לאווירת היום או לאווירת השנה, ואין לו לאדם לזלזל באווירה זו.

ולכן למדו חז"ל על הפסוק בפרשתנו,

(ה) אֶת סְפִיחַ קִצְיֹרֶךְ לֹא תִקְצֹר וְאֶת עֲנָבֵי גִזְיֹרֶךְ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבְּתוֹן יִהְיֶה לְאַרְץ:

(ה) לא תקצור וגו' לא תבצור - מהו לא תקצור ולא תבצור, לא תקצור כדרך הקוצרים ולא תבצור כדרך הבוצרים, אלא אתה קוצר ובוצר בשנוי [ירושלמי שביעית פ"ח ה"ו]:

ובמקביל למדו כך גם בענין השבת מהפסוק בישעיהו נח,

(יג) אִם תִּשְׁיֵב מִשַּׁבַּת הַגִּלְגָּל עֲשׂוֹת חֲפְצֶיךָ בַּיּוֹם קִדְּשֵׁי וְקִרְאתָ לְשַׁבַּת עֲנֵג לְקִדּוּשׁ ה' מְכַבֵּד

וְכַבְּדָתוּ מַעֲשׂוֹת דְרָכֶיךָ מִמִּצּוֹא חֲפְצֶךָ וְדַבַּר דְּבַר: (יד) אַז תִּתְעַנֵּג עַל ה' וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בְּמוֹתַי

בְּמַתִּי אֲכִיץ וְהִאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אֲבִיךָ כִּי פִי ה' דִּבֶּר: ס

שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול, שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של

חול, שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול.

קיימת א"כ מצווה לענג את השבת, וקיים איסור של זילותא דשבת-אסור לזלזל באווירת השבת.

מסתבר שההקפדה על אזורית השבת מהווה **עקרון בסיסי בפסיקה העכשווית** בנושאי שבת. עקרון בסיסי, אך מאוד פרובלמטי כפי שננסה להראות מתוך פסיקה ספציפית.

ונביא דוגמא לכך דווקא משטח התקשורת והאינטרנט.

לפני כעשור התחילו להגיע למורי ההוראה של דורנו הרבה שאלות הקשורות לאינטרנט. רובן עסקו בשאלות של אינטרנט בשבת. אין כל ספק שחל איסור מוחלט על הגלישה באינטרנט בשבת, שהרי אנו מנועים מלהפעיל את המחשבים בשבת. השאלות לעומת זאת באו ממפעילי האתרים. גופים רבים, כמו למשל בית הכנסת שלנו, מפעילים אתר אינטרנט. אני לא מורה הוראה, אך לא נראה לי שמנהל האתר שלנו מישל לוי, טורח לנתק את האתר בכל יום ששי. מורי ההוראה נשאלו אם מותר להמשיך ולהפעיל אתר אינטרנטי בשבת. למעשה עסקו מורי ההוראה בשלושה נושאים הקשורים להפעלת אתר אינטרנט בשבת.

1. הנושא הראשון הוא הכשלה אפשרית של המשתמשים או סיוע אפשרי לעוברי

עבירה.

2. הנושא השני הוא ההנאה מחילול שבת והאיסור של קיום מסחר בשבת.

לא נעסוק בשני נושאים אלה, אך ניתן כנראה להציע דרכי הפעלה מתאימים הפוטרים את הבעיות העולות.

3. לעומת זאת קיים נושא שלישי, אולי הנושא היותר מרתק מבין הנושאים

שהוזכרו, וכוונתנו לשמירה על אוירת השבת, או בלשון ההלכה, ההימנעות

מזילותא דשבת-מהזלזול בשבת. האם הפעלת האתר בשבת, אינה גורמת

לזילותא דשבת.

הרב שלמה דיכובסקי שהיה חבר בבית הדין הגדול של הרבנות, כתב מאמר מסכם על הנושא לפני כמה שנים. כשהגיע לעסוק בנושא שלנו, הזלזול האפשרי באווירת השבת, הסתמך על שלושה מפוסקי דורנו. הם אומנם כתבו את פסיקתם לפני עידן האינטרנט, אך ניתן היה ללמוד מהם גם על האינטרנט.

הרב משה פיינשטיין (1977) נשאל על האפשרות להפעיל באמצעות שעון שבת תנור בישול

כדי לבשל אוכל בשבת (יש להדגיש-בישול, לא רק חימום).

מחד גיסא יודע הרב פיינשטיין שבכל העולם היהודי נהגו להתיר להשתמש בשעון שבת לצורך הדלקה וכיבוי של מאור, ומאידך הוא חושש שהרחבת ההיתר גם לבישול ולעבודות נוספות, תביא לזלזול גדול באווירת השבת. וכך הוא כותב,

הנה בדבר שע"י חשמל (ענין העלעקטרי) אפשר ע"י מורה שעות הנעשה לכך שיעמידנו בע"ש = בערב שבת = באופן שיתחיל לבשל למחר ביום השבת כשעה לפני זמן האכילה, אשר אחיך נכדי היקר אהרן ברוך שליט"א שואל, **הנה לענ"ד פשוט שאסור להתיר זה דהרי ע"י מורה שעות כזה יכולים לעשות כל המלאכות בשבת ובכל בתי החרושת (פעקטעריס) ואין לך זלזול גדול לשבת מזה, וברור שאם היה זה בזמן התנאים והאמוראים היו אוסרין זה, כמו שאסרו אמירה לעכו"ם מטעם זה,**

הגרש"ז אויערבך התבטא על האג"מ באומרו שהר"מ פיינשטיין פוסק על סמך הגמרא. הוא כל כך בקיא שאין הוא נזקק לנתח את הפסקים של קודמיו. ר"מ פיינשטיין מביא את האיסור לאמירה לנכרי כתקנה המייצגת את השמירה על זילות השבת, ומנסה ללמוד ממנה. הרי מעיקר הדין אין כל איסור ליהנות ממלאכת הגוי. אך חז"ל חששו מזילות השבת ולכן אמירה לנכרי אסורה. באותה מידה קיים החשש לגבי שעון השבת, ולכן יש לאסור השימוש בו.

אך האג"מ חייב כאמור להתמודד עם השאלה שהזכרה לעיל, בדבר ההיתר להשתמש בשעון שבת לענין מאור. האג"מ נאמן לדרכו ממשיך להשוות את שעון השבת לאמירה לנכרי. מסקנתו היא שכשם שהתירו בהרבה מקומות להורות לגוי לכבות ולהדליק את האור לדבר מצווה, כך גם התירו להשתמש בשעון השבת. ובלשונו,

מ"מ כיון שיש רבנותא שהתירו ונהגו כן בהרבה מקומות, אין לאסור מה שכבר נהגו להקל בהעמדת העלעקטרי בע"ש ע"י מורה שעות שיכבה וגם שידליק בשבת להזמן שהעמידו, וגם ממילא ליכא זילותא לשבת בזה.¹

הרב דיכובסקי מצטט גם את הרב ברייש מציריך (1961), שנשאל על הפעלת מזכירה אוטומטית בבית העסק בשבת, שניתן יהיה להשאיר בה הזמנות. הרב ברייש בתשובתו מתאר **מציאות הפסולה לדעתו**, בה האדם יושב ושר זמירות עם משפחתו ליד שולחן השבת, ובאותה שעה עסקיו עובדים מאליהם. לטענתו אין כאן קיום **לזכור את יום השבת לקדשו**, ואין כאן הקפדה על החיוב 'שלא יהיו מעשיך בשבת כמו מעשיך בחול'.

¹ למעשה צריך האג"מ גם להתמודד עם ההיתר הגורף להשאיר קדירה על האש בע"ש, כדי שתתבשל בשבת. ולכן הוא מנסח את ההבדל בין מלאכה זו לבישול על ידי שעון. בע"ש הוא רק מעמיד על האש ואח"כ בודל לחלוטין, ואילו בשעון השבת, המלאכה מתחילה ממש ביום השבת. ואלה דבריו, **ול"ד למה שמוותר להעמיד קדרה ע"ג האש אפילו רגע אחת קודם השבת שיתבשל בשבת ולא אסרו רבנן כשליכא חשש חתוי בשבת דף י"ח ע"ב, דהוא משום דכל מלאכה דעושה האדם במלאכת בשול הוא העמדת הקדרה ע"ג האש דבעצם הבשול אינו עושה האדם, ולכן בהעמדתו הקדרה ע"ג האש בע"ש הוא כגמר האדם כל מעשיו במלאכה זו דבשול ולא שייך לאסור על מה שעושה שוב האש, אבל היכא שעדיין לא שייך להחשיב כנעשה המלאכה כהא דהעמיד בע"ש את המורה שעות שיתחל המלאכה דוקא בשעה פלונית בשבת זה הרי לא נעשה בהמלאכה עדיין כלום מבע"ש, שאין להתיר מצד זה.**

וכך הוא כותב,

וּחוּץ לַזֶּה ע"ז נֹאמֵר "חַכְמִים הַזֶּהֲרֹו בְּדַבְרֵיכֶם", בְּזִמְנֵן שֶׁהִטְעַכְנִיק צֹעֵד כִּךְ צַעֲדִים קְדִימָה, וְיֻכַל הִיּוֹת בִּימִים קְרוּבִים, לְסֹדֵר חֲנוּת גְּדוּלָה ע"י אוֹטוֹמַט וְטֵאנֵבֵאנֵד שֶׁהַחֲנוּת תִּפְתַּח מֵאֵלֵי לִשְׁעָה הַנִּדְרָשׁ וְהַקּוֹנִים יִבֹּאוּ לִשְׁם אִף כִּשְׂאִין שׁוֹם אִישׁ בְּשֵׁם, רַק ע"י סִיּוּעֵי הִטְעַכְנִיק שֶׁל אוֹטוֹמַט וְשֵׂאֵרֵי אֲמֻצְעִים כְּדוּמָה וְכְדוּמָה יִסְתַּדֵּר הַכֹּל בְּשֵׁם, תִּתְחַלֵּק הַסְּחֹרָה לְהַקּוֹנִים תִּמְוֹרֵת הַמַּעוֹת שֶׁהֵם נוֹתְנִים בְּשֵׁם, וְאִם נִזְלַזל בְּקִדּוּשׁת שַׁבַּת בַּהִיתָרִים שֶׁל הִטְעַכְנִיק מִשׁוֹם שֶׁהַכֹּל נַעֲשֶׂה מֵעֲצָמוֹ, יִוצַמַח מִזֶּה חִילוּל שַׁבַּת גְּדוּל, ... וְעֵבֹרוּ, זֶה כִּבְר יֵאָנוּ שַׁבְתוֹן. וְכֹל אֹפֶן מֵעוֹבְדֵי דְחוּל אוֹ מֵרֵאִית עֵין בְּפִנֵי ע"ה שֶׁלֹּא יִדְעוּ דִּינֵי הַתּוֹרָה לֹא יֵצְאוּ, וְגַם זְכוּר אֵת יוֹם הַשַּׁבַּת לְקִדְשׁוֹ שֶׁלֹּא יֵהָא מֵעִשִׂךְ בְּשַׁבַּת כִּבְחוּל ג"כ לֹא נִתְקִיִּים בְּעוֹבְדוֹת כָּאֵלוֹ,

כְּמוֹ הֵרֵב פִּינִשְׁטֵיין גַּם הֵרֵב בְּרִישׁ נֶאֱלָץ לְהִתְמוֹדֵד עִם מִצִּיאוֹת שֶׁכִּבְר הַתְּקַבְּלָה בְּתַקּוּפָתוֹ. הוּא מִתִּיַּחַס לְהִיתֵר שְׁנֵיתֵן כִּנְרָאָה לִיהוּדֵי בְּשׁוּיֵץ לְהַעֲמִיד מִכּוֹנָה אוֹטוֹמַטִית לְמִמְכֵר סִיגְרִיּוֹת לְצוֹרֵךְ הַצִּיבּוֹר הַרְחֵב. וְכִךְ הוּא כּוֹתֵב,

וּל"ד לְהִיתֵר דְּאוֹטוֹמַט הַעוֹמֵד בְּקִרִית חֲצוֹת בְּלִי שֵׁם וּבְלִי בַעֲלוֹת שֶׁלֹּא נוֹדַע לְמִי הוּא שִׁיךְ, אַחֲרֵת הִיא, כִּשְׂאֵדָם עוֹשֶׂה דְּבָרִים כָּאֵלוֹ בְּבֵיתוֹ וּבְרִשׁוֹתוֹ. וְעוֹד וְאִפְשֵׁר זֶה הָעִיקָר, דְּבֵאוֹטוֹמַט אֵינוֹ מְכוּיֵן מֵלֵאכְתּוֹ לְיוֹם הַשַּׁבַּת, אֲדַרְבֵּה נִיחָא לִי שֶׁכֹּל הַסְּחֹרָה הַמוֹנַחַת בְּאוֹטוֹמַט יִזְדַּבֵּן קוֹדֵם הַשַּׁבַּת, אֲבֵל בְּנִי"ד מְכוּיֵן בִּיחּוּד מֵלֵאכְתּוֹ עַל יוֹם הַשַּׁבַּת,

לְעוֹמֵת דַּעֲתָם הַנִּחְרָצָת שֶׁל שְׁנֵי הַפּוֹסְקִים הָאֵלֶּה, מֵבִיא הֵרֵב דִּיכּוּבְסְקִי אֵת בֵּן תְּקוּפָתָם, הֵרֵב מִשֶּׁה שֶׁטַּעֲרֵן פּוֹסֵק חֲשׁוֹב בֵּאֲרָה"ב. הֵרֵב שֶׁטַּרְן אֵינוֹ מְסַכִּים לְהַרְחִיב אֵת הַגְּבוּלוֹת שֶׁל זִילוֹתָא דְּשַׁבַּת כֹּל כִּךְ. וְכִךְ הוּא כּוֹתֵב בְּתַגּוּבָה לְתִשׁוּבָתוֹ שֶׁל הֵרֵב בְּרִישׁ. שׁו"ת בֵּאֲרָה-מִשֶּׁה (חֶלֶק ו'), קוֹנְטֵרַס אֶלְקֵטְרִיק סִימֵן נ):

רֵאִיתִי בְּתִשׁוּבוֹת חֶלְקֵת-יַעֲקֹב, שֶׁמִּתְחִילָה כָּתֵב דַּעַל פִּי הַהֲלָכָה אֵין מְקוּם לְאַסוּר. אוֹלָם אַחֵר כִּךְ עֲשֶׂה עֲצָמוֹ לְדִינֵי גְזִירָה, וְגוֹזֵר גְזִירָה חֲדָשָׁה, שְׁבוּדָאֵי אֵין בִּיד שׁוֹם רַב, יֵהִיָּה מִי שִׁיְהִיָּה, לְגַזּוֹר מֵעֲצָמוֹ גְזִירוֹת חֲדָשׁוֹת. וּבּוּדָאֵי אִם גְּדוּלֵי הַרְבֵּנִים דְּזִמְנֵינוּ יִגְזְרוּ גְזִירָה וּבַהֲסַכְמָה יַעֲלוּ לְגַזּוֹר, בּוּדָאֵי נִכּוֹף רֵאֲשִׁינוּ לְקַבֵּל גְזִירָתָם; אֲבֵל רַב יַחֲדֵי בּוּדָאֵי אֵין בִּידוֹ לְגַזּוֹר, וְגַם בּוּדָאֵי לֹא נִקְבַּל גְזִירָתוֹ."

הֵרֵב, שֶׁגְּדוּלֵי זִמְנֵינוּ הִתְחַבְּטוּ מְאוּד בְּנוֹשָׂא זֶה. הֵם מְנַסִּים לְמַצּוֹא אֲבַחְנָה נְכוֹנָה בֵּין פְּעִילוּיּוֹת שֶׁהוֹתֵרוּ וְהִתְקַבְּלוּ בְּצִיבּוֹר, לְבֵין הַפְּעֵלָת שַׁעוֹן שַׁבַּת לְצוֹרֵךְ בִּישׁוּל אוֹ מִזְכִּירָה אוֹטוֹמַטִית לְצוֹרֵךְ

מסחר. הם לא יכולים לאסור בגלל הלכות שבת עצמן, והם מנסים להחיל על הנושאים הנשאלים את האווירה או את הזלזול האפשרי, כלומר את הצד המטה-הלכתי. אך לעומתם קם הרב שטרן, הרואה בפסקיהם גזירה חדשה שלא נכללה בגזירות חז"ל, ומקובלנו שאין אדם גוזר גזירה מעצמו. על בסיס כל אלה מסכם הרב דיכובסקי את מאמרו בכותבו,

סוף דבר, לא ניתן לאסור השארת אתר אינטרנט פתוח בשבת, אולם יש בכך בוודאי טעם לפגם.